

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף סח

הקשינו סתירה מדברי רבי יהודה במשנתנו, שלא אוסרים לקצור את התבואה החדשה לפני הקרבת העומר מחשש שיבוא לאכול ממנה. לדבריו לגבי בדיקת חמץ, שאם לא בדק את החמץ, לא יבדוק לאחר שעה שישית שהיא שעת ביעור החמץ, מחשש שבתוך שהוא מתעסק לבדוק את החמץ יבוא לאכול לאחר זמן איסורו.

רבה תירץ - בקצירת התבואה אין חשש שיבוא לאוכלה, בגלל שאסור מהתורה לקצור את התבואה בכלי לפני העומר, ומותר רק לקטוף בידיים. ולכן השינוי הזה יזכיר לו את האיסור לאכול מהתבואה.

אמר ליה אב"י - תינח קצירה, טחינה והרקדה מאי איכא למימר? מוכן מדוע אין חשש בקצירה, אבל מדוע אין חשש שבטחינה ובניפוי יבוא לאכול מהתבואה החדשה? רבה מתרץ: **הא לא קשיא, טחינה בריחיא דידא, הרקדה על גבי נפה**: עושים גם את הטחינה והניפוי בשינוי. את הטחינה עושים בריחיים של יד (ולא בריחיים המסתובכות על ידי מים), ואת ההרקדה עושים לא בתוך הנפה אלא על צידה ההפוך.

אב"י מקשה: **בית השלחין דשריא קצירה, דתנן 'קוצרין בית השלחין שבעמקים אבל לא גודשין', מאי איכא למימר?** מותר לקצור לפני הקרבת העומר משדה 'בית השלחין' (= שדה הצמאה למים שצריכה השקיה בידי אדם). מכיון שתבואה גרועה היא, ואין מביאים ממנה את קרבן העומר. והתורה אסרה לקצור לפני העומר רק במקום שמביאים ממנו את העומר.

אמנם גם במקום שמותר לקצור, אסור לעשות 'גדיש' מהתבואה, מכיון שהתירו לקצור רק משום פסידא שלא יפסיד את התבואה, ואין פסידא באי עשיית גדיש.

משנה זו היא אליבא דרבי יהודה. וכאן כתוב שמותר "לקצור" בכלי קצירה בלי שינוי, ומדוע לא חוששים שיבוא לאוכלה לפני הקרבת העומר?

אלא אמר אביי - חדש בדיל מיניה חמץ לא בדיל מיניה: דוקא ב'חמץ' שכל השנה רגיל לאוכלו חושש רבי יהודה שיבוא לאוכלו בלא שימת לב, אבל ב'חדש' שהוא בדל ממנו כל השנה עד להקרבת העומר, אין חשש.

אמר רבא - דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא? דעת רבנן גם צריכה ביאור. שהרי במשנתנו לגבי העומר סוברים חכמים שאין להכין קמח לפני הקרבת העומר שמא יבוא לאוכלו. ואילו לגבי חמץ הם לא גוזרים על בדיקת חמץ לאחר זמן איסורו.

אלא אמר רבא: אכן מר' יהודה על ר' יהודה לא קשה, כמו שביאר אביי (שלדעת רבי יהודה ב'חדש' אין חשש). ועל רבנן לא קשה, משום שלדעתם בחמץ אין חשש. והטעם, מכיון שהוא בודק אחריו בשביל לשרוף אותו וכי הוא יבוא לאכול ממנו?

רב אשי אמר - דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא 'קמח קלי' תנן: רבי יהודה שהתיר להכין קמח לפני הקרבת העומר, התיר דוקא 'קמח וקלי' שאינם ראויים לאכילה. מה שאין כן חמץ הראוי לאכילה, יש לחשוש שיבוא לאוכלו.

והא דרב אשי ברותא היא: הגמרא דוחה את דבריו. שהרי לפני שלב ה'קלי' יש שלב שהחייטים קליות רכות וראויות לאכילה. ומה תאמר אז?

וכי תימא: ואם תרצה לתרץ שקצרו את התבואה שלא באופן הרגיל אלא ביד, אך הרי דחינו זאת מהמשנה של 'קוצרים בית השלחין' שמותרת בה קצירה בכלי. אלא בהכרח שדברי רב אשי אינם נכונים.

-

משנה: **משקרב העומר הותר החדש:** אסור לאכול מהתבואה החדשה עד שיוקרב קרבן ה'עומר' העשוי ממנחת שעורים של התבואה החדשה. העומר קרב בשישה עשר בניסן (ומשם והלאה מתחילה ספירת העומר). לאחר הקרבת העומר מותר לאכול מהחדש. אך המתגוררים רחוק מירושלים ואינם יודעים מתי הוקרב, מחכים עד חצות. (הטעם יתבאר בסוף המשנה).

משחרב בית המקדש, התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהא 'יום הנף' כולו אסור: לאחר חורבן הבית תיקן רבי יוחנן בן זכאי שאסור לאכול מהחדש בכל יום טז' (שהוא יום הנפת העומר). זו דעת ת"ק.

אמר ר' יהודה: לת"ק - וכי רבי יוחנן התקין את זה? והלא כשאין בית המקדש קיים, התבואה החדשה אסורה מהתורה בכל היום, שנאמר "עד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" (והפסוק מדבר על זמן שאין בהמ"ק כפי שיתבאר בגמרא).

מפני מה הרחוקים מותרין מחצות היום ולהלן? מפני שהן יודעין וכו': משום שידוע הדבר ש'בית דין' האחראים על ההקרבה, לא היו מתעצלים בהקרבת הקרבן.

נמרא: רב ושמואל דאמרי תרוייהו: רב ושמואל אמרו שניהם - בזמן שבית המקדש קיים הקרבת העומר מתירה את החדש, ובזמן שאין בית המקדש קיים כשהאיר המזרח בתחילת יום טז' התבואה מותרת.

מאי טעמא? ומה הטעם לחילוק הזה? כי יש שני חלקים של פסוק הסותרים לכאורה. בחלק האחד כתוב "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכֶרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ... **עד הַבִּיאָכֶם אֶת קֶרְבֶּן אֱלֹהֵיכֶם**", דהיינו שרק הבאת העומר מתירה. ובחלק האחר כתוב "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכֶרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ **עד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה**" דהיינו שהיום עצמו מתיר, והכוונה לתחילת היום. ואם כן כיצד ניישב את הסתירה? אלא בזמן שבית המקדש קיים העומר מתיר, ובזמן שאין בית המקדש קיים 'האיר היום' מתיר.

ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: הם חולקים על רב ושמואל וסוברים, אפילו בזמן שבית המקדש קיים האיר מזרח מתיר את החדש.

קושיא: והכתיב "עד הביאכם!" תירוץ: למצוה: יש מצוה להמתין עד הקרבת העומר, אבל אין הדבר מעכב. **קושיא: 'משקרב העומר הותר חדש מיד':** כך כתוב במשנתנו. משמע שרק משעת ההקרבה הותר החדש! **תירוץ: למצוה:** כנ"ל. **קושיא: 'העומר היה מתיר במדינה, ושתי הלחם במקדש':** כך כתוב במשנה הבאה. שקרבן העומר מתיר את החדש 'במדינה' - בכל ארץ ישראל חוץ מבית המקדש! וקרבת שתי הלחם בשבועות מתיר את החדש בבית המקדש. משמע שהעומר מתיר ולא 'האיר היום' מתיר! **תירוץ: למצוה.**

קושיא: 'משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור': כך כתוב במשנתנו ובמשניות נוספות (במסכת ר"ה ובמסכת סוכה).

מאי טעמא? מהרה יבנה וכו': וביארה הגמרא (שם) את טעם הגזירה, כי במהרה יבנה בית המקדש, ואם יהיו רגילים בזמן הגלות לאכול חדש מבוקרו של יום טז', ימשיכו לעשות כן בטעות גם לאחר שיבנה המקדש, ולא יחכו להקרבת הקרבן. והם לא ידעו ששנה שעברה שלא היה עומר 'האיר מזרח' התיר את החדש, ואילו השנה שיש עומר העומר מתיר. עד כאן הגמרא שם.

ואי סלקא דעתך למצוה, משום מצוה ליקום וליגזור? ואם תאמר שכל הסיבה להמתין לקרבן עומר רק 'למצוה', וכי בגלל זה נגזור לשמא יבנה המקדש? אלא בהכרח שקרבן עומר הוא לעיכובא.

תירוץ: אמר רב נחמן בר יצחק - רבן יוחנן בן זכאי בשיטת רבי יהודה אמרה: רבי יוחנן בן זכאי סובר שבזמן שאין בית המקדש כל יום טז' אסור בחדש מהתורה. כי נאמר "ולחם..לא תאכלו עד עצם היום הזה". ורבי יוחנן בן זכאי סובר ש'עד ועד בכלל' (דהיינו כולל את הזמן של ה'עד'). ולכן כל עיצומו של יום טז' אסור בזמן חורבן בית המקדש. (אמנם על זמן שבית המקדש קיים נאמר המשך הפסוק הנ"ל "עד הביאכם את קרבן אלוקיכם").

דבר זה שאמר ריב"ז, נאמר לאחר מכן בשם תלמיד של תלמידיו, והוא רבי יהודה במשנתנו, הסובר שכל יום טז' אסור.

ולכן אין קושיא על רבי יוחנן וריש לקיש. כי הם דברו בשיטת התנאים החולקים על רבי יהודה וריב"ז, וסוברים 'עד ולא עד בכלל'. ולפי זה הפסוק "עד עצם היום הזה" מדבר על תחילת היום, (והפסוק "עד הביאכם" הוא למצוה ולא לעיכובא), ולכן כשהאיר היום מותר החדש בין בזמן המקדש ובין בזמן החורבן. (שטמ"ק).

קושיא: ומי סבר לה כוותיה והא מיפלג פליג עליה: וכי רבי יהודה סובר כרבי יוחנן בן זכאי? והרי רבי יהודה הקשה במשנתנו על ריב"ז שלא הוא תיקן את הדבר אלא זהו דין תורה?

תירוץ: רבי יהודה הוא זקא טעי וכו': הגמרא מתרצת שרבי יהודה טעה, וסבר שרבי יוחנן בן זכאי תיקן מעצמו שיהיה כל יום טז' אסור. ולכן הקשה עליו

שמהתורה כל היום אסור (כי 'עד ועד בכלל'). אך האמת שריב"ז דרש זאת מהתורה, והתקין שניהגו כך בזמן החורבן על פי התורה, ולא כפי שהיו רגילים לנהוג בזמן בית המקדש להמתין עד הקרבת הקרבן.

קושיא: **והא 'התקין' קתני:** הרי כתוב במשנה שריב"ז "התקין" משמע שהוא תיקן זאת מעצמו. תירוץ: **מאי 'התקין' דרש והתקין.**

*

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע: אכלו חדש בלילה של מוצאי יום טז' אור ליד' בניסן. ואע"פ שבחול"ל חוששים תמיד ליו"ט שני של גלויות, שמא ב"ד שבא"י עיברו את החודש ועשו אותו ל' יום, וממילא יום החג הוא באמת יום לאחר מכן. ואם כן גם לגבי יום העומר, יש לחשוש שיום יז' שבחול"ל הוא באמת יום קודם לכן דהיינו טז', ואז אסור לאכול חדש כל יום יז' בניסן. הם לא חששו לכך, משום שהם סברו שאיסור 'חדש' בחוצה לארץ הוא רק מדרבנן, ולספק דרבנן לא חוששים.

ורבנן דבי רב אשי: אכלו חדש רק בבוקר של יום יז' בניסן. כי הם סברו שאיסור חדש בחוצה לארץ הוא מדאורייתא, ולכן יש לחשוש שיום יז' הוא באמת יום טז'. אמנם מיד כשהאיר המזרח מותר לאכול מדאורייתא (כשיטת רב ושמואל), ורבן יוחנן בן זכאי תיקן מדרבנן לאסור את כל היום. אך כל התקנה שלו היתה ליום טז' ודאי, ולא ליום יז' בחול"ל שהוא ספק טז'.

אמר רבינא - אמרה לי אם: רבינא התייתם מאביו בצעירותו, ואימו סיפרה לו איך נהג אביו. הוא לא היה אוכל חדש אלא בלילה של מוצאי יז' אור ליו"ט בניסן. כי הוא סבר כרבי יהודה שכל יום טז' אסור מדאורייתא, וכן הוא סבר שאיסור חדש בחול"ל הוא מדאורייתא. ואם כן יש לחשוש ל'ספיקא דיומא' ולאסור את כל יום יז'.

משנה: העומר היה מתיר את אכילת התבואה החדשה בכל מקום חוץ מהמקדש, ושתי הלחם היו מתירים את התבואה החדשה במקדש.

אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת נסכים הבאה עם הקרבן לפני הבאת העומר, ואם הביא פסול.

קודם לשתי הלחם לא יביא: לא יביא מנחות לפני הבאת שתי הלחם, לפי שלגבי שתי הלחם נאמר "מְנַחֶה הַדָּשָׁה" שתהיה חדשה לכל המנחות והביכורים. **ואם הביא כשר:** יבואר בגמ'.

גמרא: יתיב רבי טרפון וקא קשיא ליה: ישב רבי טרפון והיה קשה לו, מדוע לגבי העומר אם הביא מנחה לפני העומר פסול ואילו לגבי שתי הלחם אם הביא כשר.

אמר לפניו יהודה בר נחמיה, לא! אם אמרת קודם לעומר שכן לא הותר מכללו אצל הדיוט, תאמר קודם לשתי הלחם שהותר מכללו אצל הדיוט: אין העומר דומה לשתי הלחם! לפי שהעומר הוא חמור שהרי לא הותר איסורו אצל הדיוט, כלומר הטעם שהמביא מנחה לפני העומר פסולה למקדש כיון שעדיין לא הותרה אכילת התבואה החדשה להדיוט, אבל שתי הלחם יותר קל שהרי הותר איסורו אצל הדיוט, כלומר הטעם שהמביא מנחה למקדש לפני שתי הלחם כשרה כיון שכבר הותרה אכילת התבואה החדשה להדיוט, ולכן אם הביא למקדש כשר.

שתק רבי טרפון. צהבו פניו של רבי יהודה בן נחמיה: יהודה בן נחמיה שמח שידע להשיב לרבי טרפון.

אמר לו רבי עקיבא ליהודה בן נחמיה - יהודה, צהבו פניך שהשבת את זקן! תמהני אם תאריך ימים! אמר רבי יהודה ברבי אלעאי, המעשה הזה אירע שתי שבתות לפני פסח, כשעליתי לרגל בחג השבועות שאלתי היכן יהודה בן נחמיה, ואמרו לי שהוא נפטר והלך לו, והתקיימה בו קללת רבי עקיבא. (רבי עקיבא קיללו לפי שהוא התכבד בקלון רבו).

אמר רב נחמן בר יצחק, לדברי יהודה בן נחמיה נסכי נסכי ביכורים שהקריבם קודם לעומר כשירין: נסכים מיון שביכר לפני העומר (= יין חדש) והקריבם לפני הבאת העומר כשרים, לפי שהם ראויים להדיוט, שהרי רק תבואה חדשה נאסרה לפני הבאת העומר ולא פירות ויין.

קושיא: פשיטא: והרי זהו דבר פשוט, שהרי לדברי יהודה בן נחמיה הטעם שהמביא מנחות לפני שתי הלחם כשרה כיון שהתבואה החדשה ראויה להדיוט.

תירוץ: מהו דתימא: היה מקום לחשוב שהטעם שהמביא מנחות לפני שתי הלחם כשר, כיון שבהתחלה התבואה החדשה היתה אסור להדיוט (= לפני הבאת העומר)

ולאחר שהביאו את העומר היא הותרה להדיוט, ולכן אם הביא למקדש כשר, אבל כאן לגבי המביא נסכי יין חדש לפני העומר שהרי הוא מעולם לא היה אסור להדיוט לכן אם הביא למקדש פסול, לכך מחדש לנו רב נחמן בר יצחק שכל שכן שכשר, כיון שלא נאסר כלל.

*

בעי רמי בר חמא, שתי הלחם מהו שיתירו שלא כסדרן: כלומר שתי הלחם שהם מתירים את התבואה החדשה במקדש, האם הם מתירים גם כשהיו שלא כסדרן? דהיינו כגון שעבר על התבואה החדשה שתי הלחם לפני העומר. **הגמ' מבארת:**

היכי דמי: כגון שזרע את החטים שהוא רוצה להביא למנחות בין זמן העומר לזמן שתי הלחם (= העומר בא בפסח ושתי הלחם בשבועות, כאן מדובר שהוא זרע את החיטים באייר, שזה לאחר זמן העומר ולפני זמן שתי הלחם), ונמצא שקודם עבר על החיטים שתי הלחם ואחר כך העומר (= כי לאחר שהוא זרע את החיטים באייר עבר על החיטים שתי הלחם בחג השבועות, ורק אח"כ בשנה הבאה עבר עליהם העומר בפסח, וזה הפוך מהמצב הרגיל שקודם כל עובר עליהם העומר בפסח ואח"כ שתי הלחם בחג השבועות), ובזה מסתמק רמי בר חמא מה הדין להקריב את החיטים הללו למנחות לאחר שיבוא העומר הבא ולפני שתי הלחם שיבוא בעצרת שלאחריו.

צדדי הספק:

מאי, כסדרן שריין: האם שתי הלחם מתירים את התבואה החדשה למקדש רק כסידרן, דהיינו רק אם עבר עליהם העומר ואח"כ עבר עליהם שתי הלחם, אבל אם הם עברו עליהם שלא כסדרן (כגון במקרה הנ"ל שקודם עבר עליהם שתי הלחם ורק אח"כ עבר עליהם העומר) אינם מתירים את התבואה חדשה למקדש.

או דלמא שלא כסדרן נמי שריין: אם שגם שלא כסדרן הם מתירים, וכשיעבור עליהם העומר הבא יהיו מותרים למקדש.

הגמ' רוצה לפשוט את הספק מברייתא:

אמר רבה תא שמע: למדנו בכרייתא - נאמר בתורה לגבי מנחת העומר "ואם תקריב מנחת בכורים ליהוה אביב קלוי באש גרש כרמל תקריב את מנחת בכוריך", מאיזה מין באה מנחת הביכורים? מן השעורים! אתה אומר מן השעורים או אינו באה אלא מן החיטים? תשובה:

רבי אליעזר אומר, נאמר לגבי מכת ברד במצרים "והפשתה והשערה נכתה כי השערה אביב והפשתה גבעל", ונאמר לגבי מנחת העומר "אביב קלוי באש גרש כרמל תקריב את מנחת בכוריך", ולומדים שכשם ש"אביב" האמור במצרים מדובר בשעורים, כך "אביב" האמור במנחת העומר הוא שעורים.

רבי עקיבא אומר, מצאנו יחיד שמביא את חובתו (= מנחת חוטא) מן החיטים, וכן מצאנו שיחיד מביא את חובתו מן השעורים (= מנחת סוטה), ומצאנו גם שהציבור מביאים את חובתם מן החיטים (= שתי הלחם), וא"כ כשם שיחיד מביא את חובתו מן החיטים ומביא את חובתו מן השעורים, כך ציבור שמביאים את חובתו מן החיטים, יביאו את חובתם גם מן השעורים (= מנחת העומר). ואם אתה אומר שהעומר בא מן החיטים, לא מצינו שום מקרה בו הציבור מביא את חובתו מן השעורים, כי אין מנחה אחרת של ציבור שהיא באה מן השעורים, ומכאן שהעומר בא מן השעורים!

דבר אחר (מהיכן לומדים שהעומר בא מן השעורים): נאמר בתורה "וזכיום הבכורים בקריבכם מנחה חדשה ליהוה בשבעת ימים", דהיינו בחג השבועות מביאים את שתי הלחם הנקראים "בכורים", ו"בכורים" משמעותו שלא קרבה מנחה אחרת מחיטי התבואה החדשה לפני מנחה זו. ואם אתה אומר שהעומר בא מן החיטים, נמצא ששתי הלחם הבאים מן החיטים אינם "בכורים", שהרי כבר קרבה מנחת חיטים (= מנחת העומר) העומר מן התבואה החדשה, אלא בהכרח שהעומר בא מן השעורים.

עד כאן הכרייתא. כעת הגמ' מכארת את ההוכחה:

ואם איתא וכו': כלומר מכאן יש להוכיח ששתי הלחם לא מתירים שלא כסדרן, שהרי **יתכן** שיהיו שניהם מן החיטים ובכל זאת שתי הלחם יהיו מנחת "בכורים" (= המנחה הראשונה) וזה במקרה שמקריב את העומר של השנה מאותם חיטים שזרע והשרישו בקרקע לאחר העומר ולפני לשתי הלחם של השנה שלפניה, ואת

שתי הלחם של השנה יביא מאותם שהשרישו לפני העומר של שנה זו, ולאחר שתי הלחם של השנה שעברה.

הרחבת הביאור: נניח שבשנה זאת עלינו להקריב עומר ולאחריו שתי הלחם, אפשר להביא עומר מחטים שהושרשו בין פסח לעצרת של שנת שעברה (שכבר עבר עליהם שתי הלחם והותרו על ידו), ואת שתי הלחם של השנה הזאת נביא מחטים שהושרשו לאחר העצרת של השנה שעברה (שעדיין לא עבר עליהם שתי הלחם), ובכך שתי הלחם יהיו "בְּכוֹרִים" למרות שגם את העומר הביאו מן החיטים, שהרי אותם חיטים שהביאו לעומר לא היו מאותם חיטים ששתי הלחם אמור להתיר אותם, שהרי כבר הותרו בשתי הלחם שעברו, וביחס לחיטים שההיתר שלהם תלו בשתי הלחם שהוא מביא עכשיו, הרי הם באמת "בְּכוֹרִים".

דחייה: מי סברת "בְּכוֹרִים" לפירא קא אמרינן? למזבח קא אמרינן! כלומר "בְּכוֹרִים" לא מתייחס לחיטים "השייכים" לשתי הלחם שאותו הוא מביא, אלא "בְּכוֹרִים" מתייחס לשנה, כלומר שהתורה מקפידה שלא יוקרב על המזבח מתבואת השנה החדשה לפני הקרבת שתי הלחם, ואם נאמר שהעומר בא מן החיטים הרי נמצא שהמזבח כבר 'אכל' מתבואת השנה הזאת, ולכן גם אם שתי הלחם מתירים שלא כסדרם אי אפשר להביא עומר מהחיטים, ונמצא שאי אפשר לפשוט את ספיקו של רמי בר חמא מהברייתא.